

EMPORIUM PIRETENSIVM: МЕСТОНАХОЖДЕНИЕ И АНАЛИЗ НА ПУБЛИКАЦИИТЕ

ИВАН ЦЪРОВ

Повече от 110 години след обнародването на първия надпис с името на *Emporium Piretensium* (Шкорпил 1892а, 84–87), в специализираната книжнина продължават неяснотите относно точната локализация на тържището. Прието е, че е било под контрола на Никополис ад Иструм и се намира в западните покрайнини на административната му територия. Неотдавна се появи различно мнение – че е извън никополитанската територия (Тачева 1994, 118). Различието произлиза от главната неяснота, свързана с точната локализация на емпориума – дали местонахождението му е край с. Горско Косово, Сухиндолска община, под с. Бутово или край с. Недан, Павликенска община. Изчистването на този важен от историографска гледна точка въпрос би прекратило допускането на ново и задълбочаващо се объркване, а от там и грешни изводи от специалистите, занимаващи се с проблемите на Никополис и хинтерланда му. Това е целта на нашите скромни усилия.

Двуетичният надпис, който дава на науката името на неизвестния до тогава емпориум Пиретензиум (CIL III 12415; ILBR 401; IGBR II 695), е изсечен върху каменна маса с мерни единици за различни течности.

ἡμεῖνα	ξέστης ἔληρ(ός)	-----	
ἡμεῖνα	ξέστης οἶν(ηρός)	σημόδιν	μόδ[ιος]

[---empor]iarcha em-
pori Piretensium
desuo posuit.

Мерките са анализирани още при откриването (Шкорпил, Шкорпил, 1892б, 59–62) и представляват интерес за настоящата работа само дотолкова, доколкото са сигурно доказателство, че неминуемо са били използвани в дейността на тържището. Същевременно този надпис става причина за последвалата голяма бъркотия – естествено не сам по себе си, а сътворена от авторите, които се занимават с него. В първата публикация е дадена кратка, но съвсем точна и безспорна информация за мястото, където е открит

надписа – градището край с. Горско Косово (Шкорпил 1892а, 84). Известно колебание единствено би могло да съществува относно конкретната местност в землището, където се намира споменатото градище. Преди построяването на язовир "Александър Стамболийски" селото се е намирало на около 1 км южно от сегашното си място пред стената му. На 1,5 км западно от старото му местоположение, местността сега се нарича Калето. Представлява естествена височина, опасана със скален венец от изток, юг и запад. В най-високата част се оформя тераса с правоъгълна форма и лек южен наклон. В нея се наблюдават следи от ями, подредени в редове (Илчева, Цочев, Цървов, Писарев 1989, 78, 79). Малко вероятно според нас това да е местоположението на емпориума Пиретензиум. По-голяма е вероятността да е бил разположен в съседната местност Хисарлъка (Полуострова), около която се извира р. Росица, сега в чашата на язовира. При последното наше посещение на 07.03.2004 г. там видяхме профилирана варовикова ара, антични тухли, тегули и имбреци с характерната им украса, а също ранновизантийска керамика в иманярските изкопи. Следите от фортификационни съоръжения на това място са от времето на Втората българска държава. За съжаление при строителството на язовира, теренът е подготвян за парк и топографията му е променена.

При следващата публикация на надписа в *Corpus inscriptionum Latinarum (CIL)* е написано, че е намерен в Косово, а се съхранява в Буково (?) (CIL III 2095, 12415). Според нас това се дължи на обстоятелството, че преди да бъде пренесен в Народния музей в София, заедно с поне още един надпис, възможно е за известно време да е бил съхраняван в църковния двор на с. Букурово (дн. Младен, Севлиеvsка община), вероятно поради по-добрата пътна връзка с околния град Севлиево. През 1893 г. надписът вече е инвентиран в книгата на музея (Gerov 1969, 18). Явно информацията на Цикориус е от времето преди пренасянето му. Поради непознаването на българския език той е изписал грешно името на селото, където може би временно е бил съхраняван паметника. По-късно в *CIL* добросъвестно са представени данните от по-ранните публикации. Трябва да се отбележи, че за откритата едновременно с мерителната маса надгробна плоча също в Косовското градище (Шкорпил 1892а, 87, 88), в *CIL* е посочено, че се намира в църковния двор на Буково (CIL III 12416). Няма обаче никакво разумно обяснение надписите да са престояли известно време в с. Бутово – другата възможност за сгрешено име. Нелогично е да са били пренесени там с цел подготовка за транспортиране към София, тъй като селището по него време (началото на 90-те години на XIX в.) не е на удобен път. Тогава гара Бутово не съществува, тъй като ЖП линията е открита през 1900 г. Прегледа на ранните публикации на надписа показва, че авторите им без колебание посочват за място на намирането му Горско Косово и в нито една от тях то не се свързва с Бутово. Тук следва да отбележим, че в инвентарната книга на Националния археологически музей, надписът е инвентиран под № 302 от 1893 г. В графата "Де е намерен" е записано: "В градището над левия бряг на Росица, до с. Горско Косово, Севлиеvско окр."

Вторият фрагментарен надпис с името Пиретензиум (CIL III 12417; ILBR 400) е открит в развалините при [Горско] Косово (грешно посочено Видинско) (Тодоров 1928, 89) и пренесен в близкото с. Горско Калугерово, сега Сухиндолска община, откъдето е прибран в София. В споменатата инвентарна книга, под № 303 от 1893 г., за неговото намиране пише: "В домът на Косю Кунчев от Гор. Калугерово, Севлиеv." От текста е запазено:

*Genio <o>---?
empori Pire[tensium] ---*

Местонахождението му не се оспорва. Няма причина да се съмняваме, че двата надписа са от едно и също място.

Трети надпис, в който е споменат емпориума, произхожда от с. Сломер, Павликенска община (ILBR 443).

--- *Secun]*
dinus sac(erdos)
empori Pi-
retensium
ex voto po-
suit
pro Aeter-
nale fil(io) su(o).

Откривателят му допуска, че е възможно да е пренесен от близко римско селище или от градището при с. Горско Косово (Султов 1961, 242, 243). Споменатите в него [...Секун]динус и синът му Етерналис (ILBR 443) са включени в списъка на членовете на Дионисиевия тиаз (ILBR 438), открит на около 10 км от с. Сломер, край с. Недан. Това е основен аргумент в хипотезата на Завадски, според който емпориумът следва да се отъждестви с голямо римско селище между Бутово и Недан (Zawadzki 1964, 535, 536). Нашите обходи във връзка с Археологическата карта на България (АКБ) и Българо-британския археологически проект с участието на 40 човека, не откриха такова голямо селище, а само отделни сгради, на значителни разстояния една от друга. Доколкото е възможно съществуването му, то би могло да се намира единствено под днешното с. Бутово (Султов 1977, 43). Но със сигурност не там е местонахождението на многото надписи, за които се посочва като местооткриване този район (ILBR 429–439). В неданската местност Оризищата все още е запазен един блок с надпис – част от екседра (ILBR 430). Около него се наблюдават и други детайли, съставни части от антаблемана на една представителна сграда. Наоколо не се открива никаква битова керамика, което е индикация, че не е функционирала като жилище. Това ни кара да допуснем две възможности: сградата да е гробница-мавзолей, или тук да е имало каменоделско ателие за производство на декорирани плочи и архитектурни детайли. Към втората идея ни навеждат откритите пак тук две надгробни стели без текст в надписното поле. Представените възможности, по отделно и заедно, донякъде обясняват концентрацията на надписи тук и непосредствено в околните местности. А колкото за наличието на тържище на това място – липсата на следи от интензивен живот не ни позволява да приемем такова мнение (Тачева 2000, 141, № 2). Ако все пак е съществувала някаква по-различна поселищна форма – пътна и/или митническа станция или тържище – но в никой случай не с името Пиретензиум – това би могло да е поселението под с. Бутово (Владкова 2003, 111). Проучвателят му не успя да публикува резултатите от няколкогодишните разкопки. Струва ни се, че кратките споменавания за наличието

на фортификационно съоръжение на левия, северен бряг на р. Ломя (Султов 1962, 31, 32; Султов 1977, 43), са по-скоро неточна интерпретация на откритото. Уви, липса на полева документация е фатална пречка за установяването на действителността. Така че отъждествяването на това поселение с Емпориум Пиретензиум в една излязла наскоро публикация е несериозно и неаргументирано (Бинев 2002, 200). Това, което се представя като факти, всъщност са по-старите разсъждения на Завадски, наричани от него самия хипотези (Zawadzki 1964, 537).

Смущаващи са съществуващите в публикациите различия относно местонахождението на емпориума. Понякога даден автор в различни свои трудове (Геров 1950а, 113; Геров 1977, 89), а дори в един и същ (Тачева 2000, 64; 141), изказва противоположни становища. Това ни подтиква да направим кратък критичен анализ на публикациите, отнасящи се или само докосващи проблема с локализацията, онагледен с цитати. Подреден е по автори, в приблизителен хронологически порядък.

Братята **Шкорпил** са първите, които правят научно достойни *Emporium Piretensium* (Шкорпил, Шкорпил 1892а, 84–87). За местонамирането на мерителната маса с надписи те посочват: *"Камъкът е бил намерен в едно старо градище, на север от гореспоменатото село (Горско Косово – б. м., И. Ц.), на левия бряг на р. Росица. Градището се намира на един скалист връх, който се издига до извивката, която образува реката между Севлиевската котловина и долното течение на Росица"*. Допуснали са техническа грешка при съобщаването на посоката – градището е на юг, а не на север от селото.

Domaszewski като редактор на третия том на *Corpus inscriptionum Latinarum* представя съвсем коректно данните от двете до него момент публикации: *"Mense mensuraria Kosovo rep. Škorpil, nune Bukovo Cichorius* (CIL III 2095, 12415). Публикацията на същия автор от 1892 г. не ни е достъпна и не знаем какво е съобщено там като местонамиране (Domaszewski 1892, 144–150).

Kalinka пръв публикува втория надпис с точното му местонамиране – развалините при с. Косово (Kalinka 1906, № 201).

Същия надпис представя и **Я. Тодоров**: *"В един фрагментиран надпис от с. Г. Калугерово (Севлиевска околия), донесен там от развалините при с. Косово (Видинско), четем..."* (Тодоров 1928, 89). Тук авторът е допуснал техническа грешка, изписвайки след Косово в скобите Видинско. Двете села са на 3 км едно от друго и при сегашното административно деление са в границите на Сухиндолската община

Във втория том на Корпуса на гръцките надписи, съставителят му **G. Mihailov** в кратките бележки недвусмислено посоч-

ва развалините край Горско Косово като мястото на емпориум Пиретензиум (IGBR II 695): "*Ruinae Empori Piretensium in colle prope vicum Gorsko Kosovo (in regione oppidi Sevlievo)*..." Явно това за него не подлежи на дискусия. Коректното представяне на по-старите публикации, където като местонахождение, а не място на намиране, е посочено под въпрос Бутово, некоректно се приема напоследък като сигурна отметка на Михайлов (Бинев 2002, 199, 200, бел. 13). В петия том на същото издание авторът отново се връща на проблема, представяйки противоположните мнения по въпроса с локализацията (IGBR V 116, 117).

Б. Геров е авторът, който най-често се е докосвал до проблема, но никога не се е занимавал обстойно с него. В труда за латинско-гръцките лексикални взаимоотношения той цитира двата известни до него момент надписа с името Пиретензиум, поставяйки го при "*Косово (Севлиевско)*..." (Геров 1945, 78). Разглеждайки романизацията в земите между Дунава и Балкана, той пише: "*Тъкъв би могъл да бъде и случаят с многодетното италиейско семейство, което е живяло във или при emporium Piritensium (Горско Косово)*" (Геров 1950а, 113). В цитирания текст името е дадено в грешна форма. На същото становище остава в изследването за северната граница на провинция Тракия: "*...която е минавала нейде към Г. Косово, дето се е намирало едно от граничните тържища на Nicopolis ad Istrum.*" (Геров 1950б, 21, бел. 5). Тълкувайки надписа от тържището Пизос, Геров в бележка пише: "*Друго тържище в басейна на р. Янтра се е намирало при с. Горско Косово (Павликенско)*" (Геров 1958, 265, бел. 3). Покрай заниманията си с един латински надпис, той накратко засяга проблема с локализацията на тържището (Геров 1969, 18, 19). Изглежда под влиянието на цитираната вече работа на Завадски, в две свои статии същият автор променя мнението си и приема с едва доловимо колебание, че занимаващото ни тържище е при Бутово, естествено, без да привежда аргументи: "*В територията на града (Никополис ад Иструм – б. м., И. Ц.) е влязло създаденото вероятно още през Флавиево време римско селище при Бутово, което при Марк Аврелий е получило навярно статута на emporium (emporium Piritensium)*" (Геров 1977, 89). И тук в цитирания текст името е с грешка. В Корпуса на латинските надписи от България, той не изказва мнение (ILBR 400, 401).

В началото на 60-те години на миналия век **Б. Султов** пуска в научно обръщение третия надпис с името Пиретензиум, намерен в с. Сломер, Павликенска община. (Султов 1961, 242, 243). С присъщата му скромност той не използва възможността в тази публикация да изкаже категорично становище относно локализацията на емпориума, но допуска пренасянето на жертвеника от градището край Г. Косово. Това предположение, в по-късна

негова студия е преминало в категоричност: "...на който е издълбано името на емпориум Пиретензиум. Това е третият писмен източник, в който се споменава името на римското тържище край с. Горско Косово" (Султов 1977, 20). Същият автор в монографията за производството на керамика на територията на Никополис ад Иструм, макар и с едва доловимо колебание, вече приема с. Бутово като местоположение на тържището: "*Many researches think that in the vicinity of Butovo they should seek not an ordinary settlement, but the Emporium Piritensium, known from a number of epigraphic records*" (Sultov 1985, 26). Тази трансформация буди учудване, но краткостта на описанието вероятно не е позволило да бъде представено развитието на становището му. Изглежда той е приел безкритично хипотезата на Завадски. В текста отново е допусната техническа грешка в името на тържището.

За **В. Велков** няма съмнение, че Пиретензиум е при Г. Косово: "...известно е и тържището *emporium Piretensium* (дн. с. Горско Косово, Великотърновски окръг), в територията на Никополис ад Иструм." (Велков 1982, 41; Velkov 1962, 35, nota 31).

Пръв **Zawadzki** прави целенасочен опит за промяна на локализацията на емпориума, за съжаление тотално неточен (Zawadzki 1964, 531–538). Повод за заниманието с проблема му дава публикувания от Султов няколко години по-рано трети надпис с името Пиретензиум (Султов 1961, 242–243). Авторът приема хипотетично, както сам пише, че емпориумът Пиретензиум се отъждествява с голямото римско поселение между Бутово и Недан. Вече имахме възможност да споменем по-горе, че такова поселение не съществува, а е измислено за да се обясни наличието на многото известни надписи. Завадски приема, че е допустимо списъкът на Дионисиевия тиаз и Сломерския надпис да имат един и същ местопроизход. Основанието му е наличието в списъка на тиаса на имената Валерианус Секундинус и синът му Етерналис, които се откриват и в Сломерския надпис. Ние не се съмняваме, че бащата – жрец на Емпориум Пиретензиум и синът му са жители на тържището. Авторът логично умозаклучава, че е по-голяма вероятността жертвеникът да е принесен на 10 км (разстоянието Сломер – землището на Недан), отколкото на 40 км (Сломер – Горско Косово). Познати са обаче и случаи, когато от стари градища са вземани камъни с декорация или надпис, известни сред българското население като "писан" или "шарен" камък, а сред турското като *binek taşî*. Било е модно през целия XIX в. и началото на XX в. те да се поставят на улицата край дворните порти, за да стъпва на тях стопанинът, качвайки се на ездитното си животно. Описани са случаи, когато за целта са били прекарвани на десетки и дори стотици километри (Добруски 1890, 9, 14). Това ни дава основание да не отхвърляме възможността, някой жител на Сло-

мер, на връщане от Севлиевския пазар и минавайки по пътя край Косовското градище, да е натоварил на каруцата си и отнесъл в селото "писания камък" – в случая интересувания ни надпис. Колкото до списъка на тиаза – той би могъл да бъде поставен в едно светилище или пък да е поръчан в каменоделско ателие и по някаква причина неприбран от там. Без археологическо проучване в землището на Недан въпросът остава в сферата на хипотезите. Другата възможност е посветителният надпис да е поставен на главен път, където се вижда от много и важни хора. Тази практика е била възприета от Сердика, Пауталия, а вероятно и Никополис ад Иструм (Тачева 2005, 101). По-нататък в работата си Завадски се опитва да подкрепи своята хипотеза с преглед на пътищата в западната част на *Regio Nicopolitana* (Zawadzki 1964, 536). Той определя пътя Никополис – Мелта като "...важен военен" и поставя емпориум Пиретензиум на него. Обаче пропуска да отчете, че макар и не стратегически, достатъчно важен е и минаващият край коритото на р. Росица клон на пътя, свързвал Никополис със Севлиевската котловина, от където има удобни подходи към няколко от проходите на Хемус. Навярно тя остава извън границите на административната територия, която в този участък е достигала не по-далеч от Горско Косово – мястото на емпориум Пиретензиум. Нашето предположение не влиза в противоречие с местонамирането на надгробният надпис от с. Дамяново, Севлие夫ка община, където в имението на един булевт от Никополис е била погребана съпругата му (ILBR № 406). Познати са и други случаи, когато големи земевладелски имения се намират извън градските територии, а собствениците им участват под някаква форма в градското управление (Геров 1950, 117, 118; Геров 1977, 72 и бел. 42, 89, 90). От пазарна гледна точка мястото на емпориума е много по-подходящо при Горско Косово от всякъде другаде, тъй като там свършва плодородната долина на р. Росица и започват Севлие夫ските височини и Деветашкото плато. Местонахождението му е улеснявало, също както и при тържището Дискодуратере, търговията и размяната на продукти – земеделските от равнинната част и животинските от планинската част на тези райони.

Както вече бе споменато по-горе, допускаме хипотезата под днешното с. Бутово да е било разположено тържище (или друга селищна форма). Но името му в никой случай не е Емпориум Пиретензиум и засега остава неизвестно.

Един от авторите с богата продукция за града Никополис е **Т. Иванов**, но същия само бегло е засягал проблемите, свързани с административната му територия. Относно занимаващата ни локализация той е категоричен в мнението си: "...проучени керамични центрове при с. Бутово (тържището Пиретензиум)..." (Иванов 1974, 44) и също: "...тържища, като при с. Бутово (ет-

porium Piritensium)...” (Иванов, Иванов 1994, 22). Прави впечатление, че и в двата цитирани случая правилната форма на името Piritensium е сгрешена.

Същата грешка допуска и **Р. Иванов** “Там се е намирал емпориум Piritensium (недалеч от с. Бутово, Великотърновско), принадлежащ към съседната провинция” (Слокоска, Владкова, Църов, Бояджиев, Иванов 2002, 84). В конкретния случай авторът не изказва своето мнение, а представя това на Тачева (вж. по-долу).

В изследване за топонимията в басейна на р. Янтра, **Н. Ковачев** споменава сред многобройните цитирани примери и интересуваният ни емпориум, макар и грешно изписан: “...тържище Пиритензиум (Piritensium), южно от Горско Косово, Павликенско,...” (Ковачев 1983, 126).

Разглеждайки територията на Августа Траяна, в своя статия **Д. Ботева** пише: “...Piritensium – in the southern part of the territory of Nicopolis ad Istrum, also near Augusta Traiana’s territory.” (Boteva 1992, 29). Нейната най-обща локализация е все пак в южната част на територията на Никополис, а не примерно в западната, където е Бутово. По тая причина считаме, че авторката приема разположението на емпориума в околността на Г. Косово.

А. Poulter, добър познавач на историята на римските провинции по долния Дунав, няма колебание за местоположението на тържището: “При тази големина никак не е изненадващо, че отдалечените райони са били обслужвани от пазари под контрол на емпориарси (началниците на тържищата) и са били на подчинение към градската администрация. Такива са известните емпориум Пиритензиум (дн. Горско Косово) и емпориум Дискодуратера... Двата емпориума се намират в западната покрайнина на административната територия, като местоположението им е изключително удобно – съответно на р. Росица и на р. Янтра...” (Поултър 1994, 17).

Най-динамични са становищата на **М. Тачева**. Занимавайки се със северната граница на провинция Тракия, авторката пише: “Тя явно оставя извън територията на града тържището Емпориум Пиритензиум, локализирано при с. Бутово – обратно на утвърденото мнение в нашата историография. Това тържище е било предназначено за нуждите на населението в Долна Мизия, което било лишено от своя стар рюскийски център, заменен от тракийския град Никополис. ...Необичайно късото разстояние между него (Дискодуратера – б. м., И. Ц.) и Пиритензиум има своето обяснение във факта, че двете тържища са обменяли продуктите от двете провинции, от планината и от равнината.” (Тачева 1994, 118). В друга своя публикация преповтаря мнението си (Tacheva 1995, 427 sqq). Смушавашо е, че в една и съща монография тя посочва две селища, в чиито землища е Пиритензиум – Бутово и Недан. Първият текст преповта-

ря дословно цитирания по-горе (Тачева 2000, 64), а втория посочва: "2. *Emporium Piretensium (Недан)*." (Тачева 2000, 141). Вероятно това разминаване е допуснато от авторката поради непознаване топографията на споменавания в работите ѝ географски район, както и подвеждане от ранни епиграфски публикации, посочващи като местонамиране на няколко надписа неуточненото "Бутово-Недан".

В една теоритична статия за полуградските неукрепени селища, **В. Динчев** е приел безкритично, че: "*Сред археологически доказаните у нас полуградски викуси, т. е. сред тези, в които днес има някакви по-съществени археологически разкрития, са например тържищата Дискодуратера – при с. Гостилица, Габровско, Пиритензиум – при с. Бутово, Великотърновско...*" (Динчев 1996, 100). И този автор при изписването на името допуска повтаряща се грешка (Динчев 2000, 187, бел. 14), за която явно е подведен от цитирания в бележка труд на Султов.

В кратко съобщение за емпориумите в Долна Мизия и Тракия, **О. Bounegru** само споменава, че емпориум Пиритензиум, противно на цитираното по-горе мнение на Тачева, е в зоната на Никополис ад Иструм (Bounegru 1998, 207, 208).

Анализирайки надгробните паметници от административната територия на Никополис ад Иструм, **S. Conrad** няма никакво колебание относно локализацията на емпориона: "*Emporium Piretensium (bei Gorsko Kosovo)*" (Conrad 2002, 110; Conrad 2004, 219, № 343).

М. Бинев е автор на статия, визираща проблемите около Емпориум Пиритензиум. С присъщата на начинаещите автори увереност, породена от незадълбоченото вникване в проблемите, той е категоричен за местоположението на тържището: "*Според нас като емпорион е функционирало укрепеното селище под с. Бутово, което Б. Султов изследва и обнародва резултатите. ...Проучвателят определя обекта като укрепено селище, но според мен по-точната идентификация е емпорион Пиритензиум.*" (Бинев 2002, 200). Трикратното споменаване на името на емпориума е трикратно сгрешено. Иначе аргументите в подкрепа на авторското становище са същите, които привежда в своя труд Завадски. Поради това няма отново да ги анализираме. Разликата е, че са представени от Бинев вече не като хипотези, а като факти.

В публикувана напоследък статия за култовете в административната територия на Никополис, **П. Владкова** разглежда и източници, чийто произход е интересуваният ни тук емпориум. За нея няма съмнение, че: "*Надпис от Горско Косово показва, че паметника е посветен на ГЕНИЯ на емпориум Пиритензиум... В случая става дума за покровител на тържището, което на базата на този надпис изследователите поставят, според мен основателно, при Горско Косово.*" (Владкова 2003, 107).

В представянето на една хипотеза за разширяването на градс-

ката територия на Никополис при Северите, **И. Цървов** няма колебание относно местонахождението на тържището "...От там посоката ѝ е към северозапад-запад – селата Балван – Вишовград – Горско Косово (емпорион Пиретензиум). От тук започва западната граница." (Цървов 2005, 107). Локализацията му при с. Горско Косово същият автор подкрепя с факти и лични наблюдения на терен в специално изследване на проблема (Tsarov 2005, 51).

Обобщената статистика показва, че с локализацията на емпориум Пиретензиум до сега са се занимавали четирима автори, а други осемнадесет само са го споменавали. Това е станало в 39 техни труда. В 18 от тях тържището е поставено край Горско Косово, в 12 – под или край Бутово, в един е посочено Недан, а в 8 не е изказано становище. Двама автори през годините променят мнението си, а един автор в труда си дава две различни локализации. При 6 автори в 9 от трудовете им името е написано грешно "Пиритензиум", вместо правилната форма Пиретензиум. Устойчивостта на грешката показва непознаване на епиграфските първоизточници при някои от авторите, но при други – изявени епиграфи, това остава необяснимо. Възможно е някои споменавания да са останали извън вниманието ни, но това вероятно са работи с тематика извън проблемите на римската археология и история.

ЛИТЕРАТУРА:

Бинев 2002: М. Бинев. Към проблема за локализацията и хронологията на емпорионите в административната територия на Никополис ад Иструм. – ИИМВТ, XVII–XVIII, 2002, 199–204.

Велков 1982: В. Велков. Ἐμπορίον Θουϊδάς – новооткрито селище в провинция Тракия. – Археология, 1982, 3–4, 40–43.

Владкова 2003: П. Владкова. Култовете в границите на административната територия на Никополис ад Иструм. – В: *Studia protobulgarica et mediaevalia europensia*. В чест на проф. Веселин Бешевлиев. София, 2003, 101–112.

Геров 1946: Б. Геров. Латинско-гръцки лексикални взаимоотношения в надписите от балканските земи. – ГСУ ИФФ, XLII, 1946, 1–88.

Геров 1950а: Б. Геров. Романизмът между Дунава и Балкана от Хадриан до Константин Велики. Част II. – ГСУ ФФ XLVII, 1950/51–1951–52, 17–121; продължение – ГСУ ФФ, XLVIII, 1952/53, 307–414.

Геров 1950б: Б. Геров. Северната граница на провинция Тракия. – ИАИ, XVII, 1950, 11–33.

Геров 1958: Б. Геров. Към тълкуването на едно място от Пизоския надпис и на Cod. Iust. X, 1–4. – В: Изследвания в чест на акад. Д. Дечев. София, 1958, 255–268.

Геров 1977: Б. Геров. Земевладението в римска Тракия и Мизия (I–III в.) – ГСУ ФКНФ, 1977, LXXII, 2, 1–173.

Динчев 1996: В. Динчев. Полуградските неукрепени селища през римската, късноримската и ранновизантийската епоха I – началото на VII в. в днешните български земи. – История, 1996, 3–4, 99–104.

Динчев 2000: В. Динчев. Селата в днешната българска територия през римската епоха (I–края на III век). – ИНИМ, XI, 2000, 185–219.

- Добруски 1890:** Археологически издирвания в Западна България. – СЧУ, II, 1890, 1–46.
- Иванов 1974:** Т. Иванов. Постижения на римската археология в България през 1944–1974 г. – Археология, 1974, 4, 38–51.
- Иванов, Иванов 1994:** Т. Иванов, Р. Иванов. Никополис ад Иструм. Том I. С., 1994.
- Илчева, Цочев, Цървов, Писарев 1989:** В. Илчева, М. Цочев, И. Цървов, А. Писарев. Материали за археологическата карта на Великотърновския край. Старините в землището на Сухиндол. – ГМСБ, XV, 1989, 67–82.
- Ковачев 1983:** Н. Ковачев. Езиково-поселищни отношения в басейна на Янтра според селищните названия. – В: Велико Търново и Великотърновския край през вековете. Част II. Велико Търново, 1983, 123–133.
- Поултър 1994:** А. Поултър. Никополис ад Иструм – анатомия на гръко-римския град. – ИИМВТ, IX, 1994, 11–36 = Nicopolis ad Istrum: The Anatomy of a Graeco-Roman City. – In: Die Römische Stadt in 2. Jahrhundert n. Chr. Der Funktionswandel des öffentlichen Raumes, Rheinland-Verlag, Köln, 1992, 69–86.
- Слокоска, Владкова, Цървов, Бояджиев, Иванов 2002:** Слокоска, Л., П. Владкова, И. Цървов, С. Бояджиев, Р. Иванов. Никополис ад Иструм (Nicopolis ad Istrum). – В: Римски и ранновизантийски градове в България. София, 2002, 83–104.
- Султов 1961:** Б. Султов. Принос към епиграфиката на Долна Мизия. – В: Изследвания в памет на Карел Шкорпил. София, 1961, 239–244.
- Султов 1962:** Б. Султов. Един занаятчийски център в Долна Мизия. – Археология, 1962, 4, 30–34.
- Султов 1977:** Б. Султов. Павликенският край през античността. – В: Павликени и Павликенският край. София, 1977, 9–62.
- Тачева 1994:** М. Тачева. Северната граница на провинция Тракия до Северите. (1. От Алмус до Никополис ад Иструм). – В: Поселищен живот в Древна Тракия. III. Ямбол, 1994, 115–124.
- Тачева 2000:** Власт и социум в римска Тракия и Мизия. София, 2000.
- Тачева 2005:** М. Тачева. Епиграфските данни за територията на Никополис ад Иструм и муниципииите Нове и Дуросторум при Северите. – В: Културните текстове на миналото. Носители, символи и идеи. Книга I. София, 2005, 100–105.
- Тодоров 1928:** Я. Тодоров. Паганизъмът в Долна Мизия през първите три века след Христа. София, 1928.
- Цървов 2005:** И. Цървов. Персонификация на Хемус върху монети на Никополис ад Иструм. – В: Културните текстове на миналото. Носители, символи и идеи. Книга I. София, 2005, 106–111.
- Шкорпил, Шкорпил 1892а:** Х. Шкорпил и К. Шкорпил. Старовремски надписи из разни краища на България. – СЧУ, VII, 1892, 84–110.
- Шкорпил, Шкорпил 1892б:** Х. Шкорпил и К. Шкорпил. Надписи и изображения на конници из разни краища на България. – СЧУ, VIII, 1892, 59–81.
- Boteva 1992:** D. Boteva. Augusta Traiana and its Territory. – Index Quaderni camerti di studi romanistici International Survey of Roman Law, 20, 1992, 25–30.
- Bounegru 1998:** O. Bounegru. Considérations sur les *Emporia* en Mésie Inférieure et en Thrace. – In: La politique éditiltaire dans les provinces de l'Empire roman II-ème – IV-ème siècles après S.-C. Actes du III-e Colloque Roumano-Suisse. La vie rurale dans les provinces romaines: vici et villae. Tulcea, 1998.
- CIL III:** Corpus Inscriptionum Latinarum, III.
- Conrad 2002:** S. Conrad. Die Grabdenkmäler aus dem Territorium von Nicopolis ad Istrum. – In: The Roman and Late Roman City. Sofia, 2002, 104–114.
- Conrad 2004:** S. Conrad. Die Grabstelen aus Moesia inferior. Leipzig, 2004.
- Domaszewski 1892:** A. v. Domaszewski. Σήκομα von Kosovo in Bulgarien. – Archäologisch-epigraphische Mittheilungen aus Österreich XV, 2, 1892, 144–150.
- Gerov 1969:** B. Gerov. Zur Lesung und Deutung einiger lateinischer Inschriften aus Bulgarien. – ГСУ ФЗФ, LXIII, 2, 1969, 1–27.
- IGBR II:** G. Mihailov. Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae. Vol. II. Serdicae, 1958.
- IGBR V:** G. Mihailov. Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae. Vol. V. Serdicae, 1997.

- ILBR:** B. Gerov. Inscriptiones Latinae in Bulgaria repertae. Serdicae, 1989.
- Kalinka 1906:** E. Kalinka. Antike Denkmäler in Bulgarien. – Sriften der Balkankommision. Antiquarische Abteilung IV. Wien, 1906.
- Sultov 1985:** B. Sultov. Ceramic Production on the Territory of Nicopolis ad Istrum (II-nd – IV-th century). – Terra antiqua Balcanica, I. Serdicae. = ГСУ ИФ LXXVI, 2, 1983.
- Tacheva 1995:** M. Tacheva. The Northern Border of Thracia Province to the Severi (2. From Nicopolis ad Istrum to Odessos). – Thracia 11 (Studia in honorem Alexandri Fol). Serdicae, 1995, 427–434.
- Tsarov 2005:** I. Tsarov. The Location of *Emporium Piretensium*. – Archaeologia Bulgarica, 2005, IX, 1, 47–52.
- Velkov 1962:** V. Velkov. Les campagnes et la population rurale en Thrace au IVE-Vie siècle. – In: Byzantinobulgarica, I. Sofia, 1962, 31–66.
- Zawadzki 1964:** T. Zawadzki. Emporium Piretensium. Contribution a la géographie historique des provinces de Thrace et de Mésie Inférieure. – Bulletin de Correspondance Hellénique, LXXXVIII, II, 1964, 531–538.

EMPORIUM PIRETENSIIUM: LOCATION AND ANALYSIS OF THE PUBLICATION

IVAN TSAROV

(Summary)

The object of this publication is the clarifying of the problem with the location of *Emporium Piretensium* in order to avoid future mistakes by authors who work on the problems of roman town *Nicopolis ad Istrum* (*Moesia Inferior*) and its hinterland.

The name of the market *Piretensium* is known in the epigraphy from three monuments. It is thought that the emporium was placed in the west frontier of the administrative territory of *Nicopolis ad Istrum*. Earlier the authors located it by the village of Gorsko Kosovo, Suhindol municipality, where two of the inscriptions were found. In the 60s of the past century when the third inscription was found by the village of Slomer, Pavlikeni municipality, T. Zawadzki followed by others connected it to an inexistant settlement between the now existing villages of Butovo and Nedan in Pavlikeni municipality. Earlier publication, in which the village of Bukovo is mentioned, is given as argument. It is thought to be a mistaken form of Butovo but actually it should be Bukurovo (today Mladen, Sevlievo municipality). A lately published idea says that the market was out of the control of *Nicopolis ad Istrum*.

The critical analysis of the former publications and our personal observations on the field give us reasons for our categorical statement that the *Emporium Piretensium* was located in by the village of Gorsko Kosovo in an area called Hisarluka (Peninsula) on the left bank of river Rositsa, today dam lake Aleksandur Stamboliiski, Veliko Turnovo district, Bulgaria.